

Den 3. Danske Centralasiatiske Ekspedition.

Arbejde og resultater 1948.

Efter mange års forberedelse og store vanskeligheder både af økonomisk og politisk art blev det i 1948 muligt for Henning Haslund-Christensen at starte sin 3. Danske Centralasiatiske Ekspedition. Hovedformålet med denne er at tilvejebringe en så fuldstændig samling af etnologisk studiemateriale som muligt fra de mange nomade- og oasefolk mellem Luristan i Iran over Tibet til Mongoliet og Manchuriet, men desuden at drive geografiske, botaniske og zoologiske studier i videst muligt omfang.

Fra store dele af det tilgrænsende område findes allerede fyldige samlinger på Nationalmuseet. Således skænkede Knud Rasmussen de righoldige, sibiriske Eugen Alexander-samlinger fra giljaker, jakuter og samojeder. Desuden forelå der fra goldere, tunguser og samojeder et nogenlunde repræsentativt materiale.

De danske forskninger i Centralasien blev indledet med løjtnant, senere professor Ole Olufsens to Pamir-ekspeditioner 1896—97 og 1898—99, på hvilke der blev foretaget betydelige indsamlinger i Bokhara og Khiva. I 1936 foretog professor C. G. Feilberg en rejse til Iran, hvorfra ligeledes betydelige samlinger hjemførtes, navnlig fra lurerne.

Afstanden mellem de geografiske områder, som dækkes af henholdsvis Eugen Alexander-samlingerne i øst og Olufsens Pamir-samlinger i vest er mere end 5000 km i lige linie, og dette vældige område, som rummer nogle af verdens mindst udforskede egne, bebos af stammer, som engang skrev nogle af verdenshistoriens mest epokegørende kapitler. Ganske vist havde både U.S.A., Sverige og andre nationer sendt ekspeditioner til Centralasien, men disse lagde næsten udelukkende vægt på geografi, geologi, arkæologi, meteorologi, astronomi og lignende videnskaber. Filologi gav ingen af ekspeditionerne sig af med, og etnologi stod kun i 2 år på de sven-

ske ekspeditioners program. Ingen af de nævnte ekspeditioner var gået ind for de opgaver, som man fra dansk side mente var de mest presserende, fordi opgaverne var ved at forsvinde med de sidste rester af studiematerialet. De to forsømte videnskabsgrene, filologi og etnologi, burde derfor tages op, Danmark burde gøre en indsats i Centralasien for at redde den hastigt svindende kultur, inden det var uigenkaldeligt for sent.

Opgaven blev derfor at indsamle et godt studiemateriale i det mægtige område mellem Manchuriet og Pamir, således at der kunne skabes forbindelse mellem de af Knud Rasmussen til Nationalmuseet skænkede samlinger fra giljakerne ved grænsen mellem Manchuriet og Sibirien og de af professor Olufsen hjemførte samlinger fra kirgiserne i Nord-Pamir. Hvis en sådan ubrudt kæde af samlinger kunne skabes, ville hver af de allerede eksisterende få stærkt øget værdi, idet man ville blive i stand til at spore udgangspunkterne for de mange kulturkomplekser samt de veje, ad hvilke disse har spredt sig. Danmark ville derved have chancer for at blive ledende inden for den etnologiske udforskning i Centralasien, ligesom det allerede er det i de nordlige polarområder.

1936 startede Henning Haslund-Christensen den 1. Centralasiatiske Ekspedition, som varede 1 år, og hjembragte samlinger, bestående af 700 stk. etnografica, en del lydoptagelser, antropologiske målinger samt en mængde litteratur og folkloristisk materiale, fra stammerne mellem Hailar og Chabar. Fra den 2. Centralasiatiske Ekspedition, som fandt sted 1938—39, hjembragtes ca. 5000 etnografiske og arkæologiske genstande fra stammerne vest for de på første rejse besøgte samt flere hundrede mongolske bøger i bloktryk og manuskripter. Desuden udførtes en mængde dialektstudier og antropologiske målinger, ligesom der blev foretaget et par hundrede lydoptagelser af mongolske folkeviser, legender etc.

Planerne fra 1936 gik ud på at udforske området mellem Manchuriet og Pamir etnologisk, hvilket blev beregnet til at ville tage 10 år. Da krigen i 1939 standsede dette arbejde, var området bearbejdet så langt som til Oret-stammerne eller omkring 2000 km af den fuldstændige strækning på ca. 5000 km. Endnu manglede man at behandle området fra Oret-stammerne til Pamir for at have etableret en sammenhængende kontakt mellem kulturerne i øst og vest.

Under krigen arbejdede Haslund-Christensen så vidt muligt videre med forberedelserne til sin nye ekspedition. Det lykkedes at tilvejebringe de fornødne pengemidler ved meget betydelige bevil-

linger fra Staten, Carlsbergfondet og Dansk Ekspeditionsfond, og i efteråret 1947 afrejste de første deltagere fra København. Af praktiske grunde valgte man denne gang at begynde mod vest for efterhånden at arbejde sig østover.

Ekspeditionen ankom til Afghanistan i to hold, henholdsvis 3. december 1947 og 11. maj 1948.

Hold I bestod af:

Ekspeditionslederen Henning Haslund-Christensen (etnografi),
Mag. scient., cand. med. Knud Paludan (zoologi),
Cand. mag. Lennart Edelberg (botanik og geografi),
Mag. art., cand. theol. Halfdan Siiger (etnografi og religionshistorie).

Deltagerne blev i Kabul indtil 18. februar 1948, hvorefter de rejste til deres respektive arbejdsfelter. Opholdet i hovedstanden blev benyttet til at skabe kontakt med de herværende højeste myndigheder og kulturelle institutioner, finde assistenter og tjenestefolk, supplere udrustning og forråd samt påbegynde forskellige videnskabelige arbejder. Haslund-Christensen tog fat på sine studier over afghanske stammeforhold, Paludan foretog fugle- og andre dyre-observationer, Edelberg erhvervede vinter-botanisk materiale og registrerede daglige meteorologiske observationer, medens Siiger påbegyndte erhvervelserne af etnografica fra Kabul og omegn.

Hold II bestod af:

Professor, dr. phil. Johannes Humlum (geografi),
Mag. scient. Mogens Køie (botanik),
Adjunkt, cand. mag. Aase Køie (botanik),
Mag. scient. Niels Haarløv (zoologi).

Dette holds deltagere kunne allerede påbegynde deres feltarbejde den 14. maj 1948. På grundlag af de hjemsendte beretninger er det muligt at give følgende foreløbige oversigt over ekspeditionens hidtidige resultater.

Det naturvidenskabelige arbejde.

Nuristan (tidligere Kafiristan), Afghanistans østlige bjergland, ligger på grænsen af 4 typisk forskellige nedbørsområder, nemlig: Det indiske monsunområde med sommerregn, det iranske plateaus vinterregnsområde, det transkaspiske forårsregnsområde og endelig i nordøst det regnløse Tarim-bækken. Meteorologiske observationer ville derfor være af stor værdi, især når man opholdt sig et

stykke tid på hver lokalitet. Hindukush danner for mange plante-samfund et gærde, som det er vanskeligt at overskride, og også rent klimatisk betyder hovedkæden et skel mellem de regnrige områder på sydsiden og det nedbørsfattige Badakshan nord derfor. Mange plantegeografiske problemer er derfor knyttet til dette bjerg-område.

Den kendsgerning, at store skovområder strækker sig fra Chitral

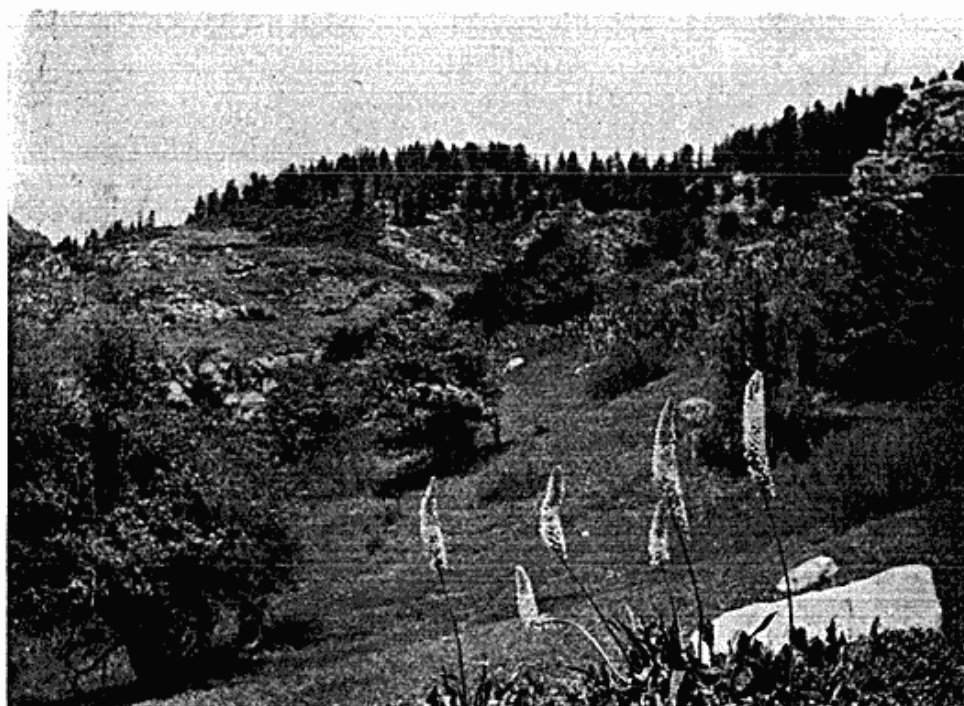

Fig. 1. Fra Nuristans skovområde. *Quercus Baloot* og forskellige nåletræer. I forgrunden blomstrende *Eremurus*.

L. Edelberg fot.

langt ind i Afghanistan langs Hindukush's sydside og omfatter det meste af Nuristan, lod formode, at man her ville finde et overordentlig interessant zoologisk arbejdsfelt, idet man kunne forvente at finde en fauna, som i nogen grad bestod af repræsentanter for den specielle Himalaya-fauna, og således påvise, at denne har udløbere meget længere mod vest, end det hidtil har været kendt. Dette skovklædte område svarer i det store og hele til provinsen Nuristan.

På basis af ovennævnte zoologiske og botaniske kendsgerninger blev det besluttet at foretage en rejse gennem Nuristan fra lave til stedse større højder og videre over Hindukush's hovedkæde til provinsen Badakshan. Derved ville det blive muligt at foretage indsam-

linger til belysning af faunaens zoogeografiske sammensætning og at gøre studier over dens fordeling i de forskellige højdezoner. For botanikens vedkommende ville der blive lejlighed til undersøgelser over de forskellige plantesamfunds udbredelse og artssammensætning, ligesom de meteorologiske målinger ville levere et værdifuldt materiale til støtte for såvel de zoologiske som de botaniske undersøgelser.

Fig. 2. Den nuristanske landsby er bygget trappeformigt op ad klipperne. I baggrunden vagttårne.

L. Edelberg fot.

Den 19. februar 1948 afrejste Paludan og Edelberg til Nuristan, det østlige afghanske bjergland, og ankom den 23. februar til Gusalak, en landsby i Pech-dalen, som ligger i en højde af ca. 1100 m og omgivet af ca. 3000 m høje bjerge. Dalen blev fulgt, og de nåede ad denne vej op i det centrale Nuristan. Terrænet her er meget uvejsomt, og transport af telte, proviant og udrustning måtte foregå med bærere. I hele april måned udgjorde Centralnuristan arbejdsmarken. Her når bjergkæderne op i en højde af 3—4000 m, og højfjeldsvegetationen oven for skovzonen indtager store arealer.

I maj og juni flyttede de to deltagere deres lejr op i de bredere dalstrøg nærmest hovedkæden, hvor de omliggende bjerglinder når

en højde af 5—6000 m. Den 29. juni overskred man det pas, som adskiller Nuristan fra Badakshan. Transporten foregik med heste og var meget vanskelig. Gennem Minjan-dalen nåede man den 9. juli frem til Faisabad. Tilbagerejsen gik over Zebak og Gusulak og tilbage gennem Centralnuristan med ankomst til Kabul den 10. august.

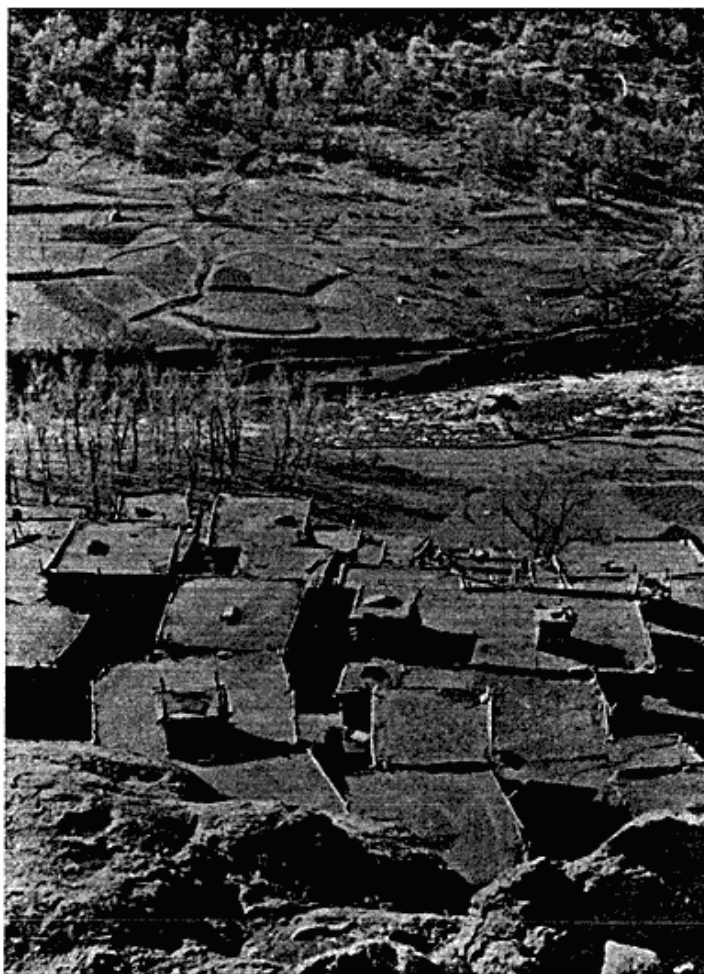

Fig. 3. Udsigt ned over en nuristansk landsby og den dyrkede floddal.
I. Edelberg fot.

Samlingerne måtte efterlades i Gusalak, da tordenvejr og oversvømmelser havde ødelagt veje og broer, men i slutningen af august kunne alt materiale afhentes for at blive bragt til Bombay.

Af de af Paludan opnåede resultater kan fremhæves:

1. Der er indsamlet godt 900 numre, hvoraf ca. 650 fugle. Resten udgøres af pattedyr, krybdyr, padder, fisk og leddyr. De ca. 650 fugle repræsenterer 119 arter, hvoraf de 18 ikke tidligere har været

samlet i Afghanistan. Disse 18 for Afghanistan nye arter er så godt som alle repræsentanter for den omtalte Himalaya-fauna.

2. Fuglematerialet vil gøre det muligt at fastslå områdets zoogeografiske stilling.

3. Der er gjort studier over fuglenes fordeling i forhold til vegetationsbælter og højdezoner.

4. Der er foretaget studier over fuglenes ynglebiologi. Det kan således nævnes, at den hidtil ukendte rede og æg af *Aegithaliscus leucogenys* er indsamlet.

5. Maveindholdet fra alle de skudte fugle er opbevaret for senere at blive analyseret. Herved vil man få oplysninger om fuglenes ernæringsbiologi, og dette i forbindelse med de under 3. og 4. nævnte iagttagelser vil give et godt billede af fuglenes økologi.

6. Der er foretaget udpræparering af de hormonproducerende kirtler (kønskirtler, skjoldbruskkirtlen og hypofysen) til senere histologiske undersøgelser over disse kirtlers årscyklus.

7. Af flere fuglearter, hvis systematiske stilling er usikker, er der indsamlet materiale til anatomiske undersøgelser.

8. Der forekommer i Afghanistan 3 sorte stenpikkerformer, der ligner hinanden meget. Der har i lang tid blandt ornithologer været strid om, hvorvidt disse 3 former skal opfattes som 3 forskellige arter eller mutanter af een art. Paludan håber ved kromosomstudier af sit indsamlede materiale at kunne løse dette problem.

9. Der blev foretaget undersøgelser over fugletrækket gennem Nuristan. Det viste sig forbavsende ringe, vel fordi de høje Kashmundbjerger syd for iagttagelsesområdet som en barriere tvinger fuglene enten vest- eller østover.

Af de af Edelberg opnåede resultater kan fremhæves:

1. Ialt er ca. 2000 botaniske numre indsamlet, deriblandt flere for Nuristan nye arter.

2. Der er fra landsbyforråd og høstmodne marker indsamlet 150 kulturfrøprøver (heriblandt forskellige byg-sorter, der kan blive af interesse i forbindelse med spørgsmålet om byggenes phylogenese).

3. Oplysninger om ager- og husdyrbrug, herunder undersøgelser over forårsplojningen og -hakningen, såtiderne, rensningen af afgrøder, kunstvandingens indledningsfaser m. m.

4. Indsamling af frø af vilde planter, herunder af prydblplanter,

et materiale, for hvilket flere private institutioner i ind- og udland har vist interesse.

5. Skovundersøgelser, der bl. a. viser, i hvor stor grad gedehold og svedjebrug samt i det hele taget letfærdig omgang med ild hindrer genvæksten og diminuerer skovarealet.

6. Meteorologiske registreringsserier, idet der dagligt morgen, middag og aften er foretaget observationer omfattende: temperatur- og fugtighedsmålinger, barometer aflæsninger, bedømmelse af vindstyrke og skydække samt regnmålinger, de sidste ganske ny for Nuristan. De meteorologiske observationer viser, at det hidtidige kendskab til Nuristans klima i nogen grad må revideres.

*

Aase og Mogens Køie ankom til Kandahar den 11. maj og kunne allerede 3 dage efter gå igang med det videnskabelige arbejde. En midlertidig forladt amerikansk lejr (Pirzada-Oasen) mellem Kandahar og Girisk blev anvendt som fast station, og herfra blev der arbejdet med en radius på op mod 100 km, dog med et kortere ophold ved Helmand 100 km N. for Girisk. Fra 6. til 20. juni berejste de området mellem Girisk og Herat.

Den 20. juni opløstes hold II, hvorefter Haarløv, Aase og Mogens Køie rejste til Kabul for at opnå opholdstilladelse. Aase og Mogens Køie fortsatte 9. juli ind i det centrale højland til Daulat Yar mellem Kabul og Herat. Den 8. august vendte de tilbage til Kabul, hvorfra de fortsatte rejsen mod NV. til Bamian, Nilpasset og Doab. Herfra vendte de tilbage den 26. august, og den 5. september forlod Aase Køie Kabul for at rejse tilbage til Danmark.

Den forholdsvis sene ankomst til Afghanistan har bevirket, at det endnu ikke helt har været muligt at skaffe materiale til en i videst udstrækning fuldstændig beskrivelse af vegetationen i Syd- og Vest-Afghanistan. Nogle planter var allerede ved ankomsten ganske forsvundet. Det manglende ventes dog at blive indsamlet i løbet af foråret. På trods af dette uheldige forhold har det botaniske udbytte dog været meget stort. Der er således af Aase og Mogens Køie indsamlet mellem 900 og 1000 arter, men da mange arter er samlet flere steder, bliver antallet af numre betydelig større. Antallet af eksemplarer anslås at være tilstrækkeligt til mindst 6000 herbarieark.

Foruden indsamling af planter, herunder mosser og alger, har de to botanikere samlet frø til dyrkning i Københavns botaniske have, og, foreløbig i mindre målestok, kulturfrø. Desuden er der gjort

optegnelser over vegetationens sammensætning og udbredelse i landet, indsamlet jordprøver på karakteristiske steder til fysisk-kemisk analyse samt taget et stort antal fotografier af såvel enkelte planter som vegetation. Temperatur og luftfugtighed er målt til stadighed.

★

Humlum ankom til Kandahar i Syd-Afghanistan den 11. maj

Fig. 4. Terrassemarker i Panjshir-dalen nordøst for Kabul.
M. Køie fot.

1948 og fortsatte den 14. maj til Pirzada-Oasen, hvor han tog kvarter i en forladt amerikansk lejr. Humlum, Haarløv samt Aase og Mogens Køie arbejdede sammen ud fra denne lejr, indtil 2. hold opløstes den 20. juni.

Oasedistriktet ved Pirzada (70 km v. f. Kandahar), der vandes fra Karezer (underjordiske kanaler, der leder grundvandet frem til overfladen), viste sig så interessant, at han hurtigt besluttede sig til at vie det hovedparten af den tid, han kunne regne med i Afghanistan. Bortset fra den nedenfor omtalte rekognoceringstur til Herat, opholdt Humlum sig i Pirzada fra 14. maj—11. juli. I denne tid kortlagdes vandingssystemerne i en stor del af oaseområdet

(ialt 370 ha i målestok 1:2000), og Humlum fik talrige oplysninger og personlige erfaringer m. h. t. kunstvandingens anvendelse, hyppighed, teknik m. m. og kunne følge vinterafgrøderne, hvede og byg, gennem modning, høst og tærskning (maj og begyndelsen af juni). Senere fulgtes jordens bearbejdning og udsåning af årets anden hovedafgrøde, majs og phaseolus sp. i blandingskultur, og der blev taget jordprøver, kornprøver og prøver på høstudbyttets størrelse (5 prøver varierende fra 5—14 hkg/ha for kunstvandet hvede).

Under rekognoceringsturen til Farah og Herat (6.—19. juni) indsamledes oplysninger om oasebruget i det sydlige og vestlige Afghanistan. Bl. a. karteredes vandingssystemet i bomuldsdistriktet ved Sind Dand oasen. Især bør fremhæves to ekskursioner fra Herat, den 10. juni med Haarløv og Køies til Zarmastdalen og Zarmastpasset (2500 m), og den 11.—13. juni med Haarløv til Obeh i Heri Rud dalen. I bjergene ved Obeh (besteget fra 1600 til 2850 m) fandtes i 1700—1900 m's højde varme kilder og meget primitiv bebyggelse, kampestenshytter og klippehuler. I Zarmastdalen en usædvanlig varieret udvikling af landbruget, oasebrug og tørbrug (lalm) side om side med nomadedrift. Vandingskanalerne i Zarmastdalen driver et stort antal primitive vandmøller, såvel hvedemøller som majs møller.

Fra 19. juni fortsatte Humlum sine afbrudte undersøgelser og karteringer i Pirzada. Til trods for den stærke hede — maximumstemperatur op til 45° og minimumstemperatur til 29° — lykkedes det at gennemføre kortlægning af de områder, der dyrkedes i 1948. Men da $\frac{2}{3}$ af agerlandet altid ligger brak — idet samme mark kun dyrkes hvert tredje år — er arbejdet ingeniende afsluttet. Dertil kommer, at Humlum ikke havde mulighed for at følge sommerafgrøderne af majs, ris og bomuld (høst i oktober—december), men håber senere at fortsætte sine studier i Pirzada (og muligvis i Zarmastdalen), inden ekspeditionens arbejde i Afghanistan slutter.

Den 14. juli fortsatte Humlum til Kabul, hvorfra han den 20.—27. juli i jeep foretog en rekognoceringstur gennem Hindukush til Turkestan. Denne ekskursion, der gik gennem Ghorbanddalen og Bamiandalen til Doab og Vadu i Surkhabdalen og tilbage via Gul-dahar og nedre Pandsjirdal, gav rig lejlighed til at sammenligne terrassevandingen i Nord-Afghanistan med den mere primitive „markvanding“ — d. v. s. vanding over det naturligt skrånende terræn — i det sydlige Afghanistan. Ligeledes indsamledes prøver af en række kulturplanter — jute, hirse m. fl. — som Humlum ikke

så i syd. Endelig foretoges den 28. juli en ekskursion til Logardalen syd for Kabul (hvedetærskning, hvede- og risvandmøller etc.).

Den 1. august forlod Humlum Afghanistan, ankom 8. august til Delhi og kørte sammen med Mr. Mazundar, Deputy Irrigation Adviser til Jumna—Gangeslandet for at se kanalvanding, „tube well“-vanding og persisk vandhjul.

Rejsen fortsattes over Bombay til Madras, med ankomst den 22.

Fig. 5. Fårehjord i det centrale højland i Afghanistan, hvor nomaderne fra det omliggende lavland samles om sommeren. Nogle kommer så langt borte fra som Pakistan.

M. Koie fot.

august. Med Director Abbas og Mr. David fra Madrasprovinsens landbrugsministerium kørte Humlum den 25. til Chembarambakam Tank, Sriperumbudur Tank og Chingleput Tank for at studere tankvanding og vanding fra „picotteh“ og „mothe“. Hjemrejsen påbegyndtes 29. august fra Madras.

★

Haarløv anså det for sin hovedopgave at foretage bredt anlagte faunistiske undersøgelser indenfor de dyregrupper, som omfatter hans speciale, d. v. s. leddyrene og herunder insekter og arachnider.

Den første arbejdsmark var beliggende ved Pirzada. Skønt un-

dersøgelsen blev startet i begyndelsen af tørtiden, indsamledes der dog et meget betydeligt materiale. Efter således at have fået en vis indsigt i faunaen omkring Pirzada på denne tid af året, begav han sig sammen med de andre medlemmer af hold II via Girisk-Farah til Herat. På hele denne tur blev der indsamlet insektmateriale, og ved Farah blev der lejlighed til at iagttage et græshoppeangreb. Her indsamledes materiale til senere såvel anatomisk som systematisk brug. Endvidere undersøgte de varme kilder ved Obek, hvor

Fig. 6. Uzbeker og turkmener samlet til astrakanmarked.
Nordvestlige Afghanistan.

M. Koie fot.

der dog kun kunne påvises en enkelt snegleart samt en vandkalveart.

Efter et kortere ophold i Kabul foretog Haarløv fra 17. juli til 19. august en rejse langs sydsiden af Koh-i-baba-hjergkæden, hvor han samlede i en højde af indtil 5000 m. At netop disse bjerge udvalgte til videre udforskning, skyldtes dels at deres fauna er totalt ukendt, dels at de ved dalsystemer står i forbindelse med det sydlige lavland, den første arbejdsmark, hvorved der blev opnået en vis kontinuitet i indsamlingerne. Haarløv koncentrerede sig her især om sommerfuglene, specielt slægterne *Satyrus*, *Colias*, *Parnassius* og *Limnetis*, hvoraf der blev indsamlet ca. 900 eksemplarer. Hjemrejsen til Danmark påbegyndtes 5. september.

Det etnografiske arbejde.

Ekspeditionens etnografiske arbejde er planlagt og udført af Henning Haslund-Christensen og Siiger, men også de andre deltagere har været behjælpelige ved fremskaffelsen af etnografica. Arbejdet har i det væsentlige været koncentreret omkring seks hovedfelter.

A. Afghanistan.

1. Kabul og omegn (Haslund-Christensen og Siiger).
2. Kandahar og omegn (Haslund-Christensen).

Både i Kabul og Kandahar (nr. 1 og 2) kan den stærke folkeblanding tydeligt spores. De er stadigt centralasiatiske handels- og håndværkscentre, knudepunkter for karavane-trafiken mellem øst og vest. Også i den materielle kultur kommer denne sammenblanding tydeligt frem. Gammelt lokal-præg kæmper med fremmede påvirkninger, provinsiel husflid med persiske kunstvarer. Og hertil kommer i nyeste tid indflydelsen fra europæiske og amerikanske fabriksprodukter, som hurtigt vinder frem.

Fra disse centre er det lykkedes Haslund-Christensen at erhverve mange særdeles værdifulde sager. Her skal blot fremhæves beklædningsgenstande, legetøj og fremfor alt musikinstrumenterne. Det felt var jo Haslund-Christensens speciale, og hans samling herindenfor må antages at være komplet.

3. Nuristan (Edelberg).

Nuristan, det østlige afghanske bjergland, har i modsætning til byerne, værnede af sin utilgængelighed, formået at bevare sit ældgamle præg, der ifølge visse ganske vist højst usandsynlige traditioner skulle skyldes efterladte detachementer af Alexander d. Stores armé. I hvert fald var den gamle kafir-religion endnu fuldt levende ved århundredskiftet, og indenfor den materielle kultur er kafirpræget stadigt altdominerende. Dette gælder både agerbrug, klædedragt, husgeråd, våben etc.

B. Pakistan og Chitral.

4. Mardan og omegn (Siiger). I dette område indsamledes etnografica blandt pathanerne.

5. Chitral, bortset fra de sorte kafirer (Siiger).

Chitral er en lille centralasiatisk stat (ca. 150000 indbyggere) i det nordvestlige hjørne af Pakistan. Her er sammenblandet mange forskellige folk og stammer, og her tales 6—7 forskellige sprog. Kulturen er derfor stærkt præget af sammenblandingen. Siiger fik

her som mehtarens gæst god lejlighed til at studere en centralasiatisk blandingskultur med dens utallige nuancer af heterogene bestanddele. Det lykkedes ham endvidere at erhverve mange værdifulde etnografica og at få taget antropologiske mål. Blandt etnografica kan særligt fremhæves de karakteristiske mandsdragter, våben og de gamle messing- og læder-skjolde.

6. De sorte kafirer (Siiger).

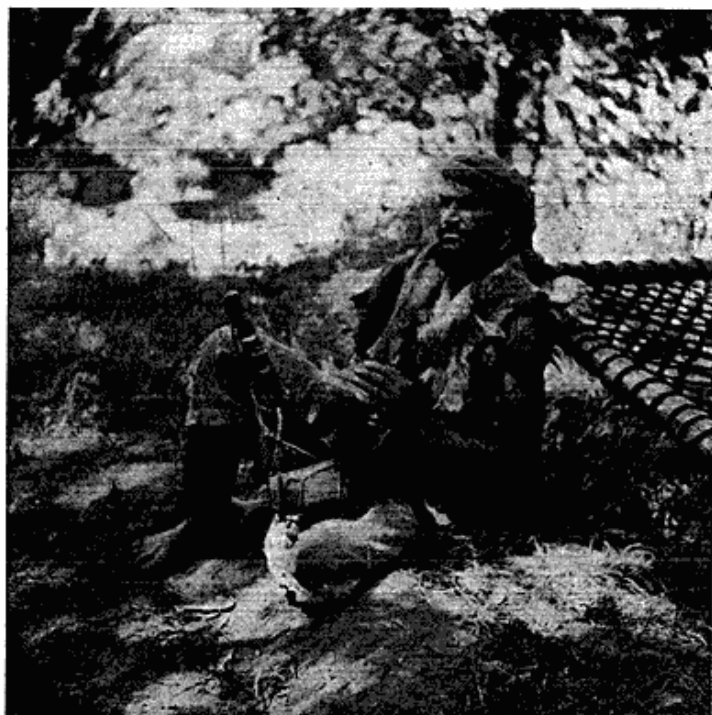

Fig. 7. En nuristaner med strengeinstrument siddende foran en seng.
L. Edelberg fot.

De sorte kafirer omfatter nu kun 5000—6000 mennesker, de bebor tre dalstrøg og vil snart gå deres kulturelle undergang i møde. Samfundets sociale struktur er typisk primitiv med ældgammel slægtsopbygning. Slægtstraditionerne er fuldt levende og på en højst interessant måde indarbejdet i de religiøse funktioner.

Den materielle kultur er meget primitiv med huse af utilhugne natursten lagt ovenpå hinanden, gammeldags redskaber og våben etc. Klædedragten, navnlig kvindernes, er enestående. De bærer alle store hovedtøjer, besyet med op til 600 små muslingeskaller.

Religionen falder i takt med årets rytme. Store flerdøgnsfester, dag og nat, med blodige ofre af tyre, får og geder, ofte ved midnats-tid i fakkelskær, følges af flere dages danse til trommernes mono-

tone taktslag. Landet er oversået med helligdomme og helligsteder, nogle for hele dalstrøget, andre for landsbyerne, og atter andre for de enkelte stammer. De guddommelige magter råder over menneskenes land, ånderne hersker på de øde bjergtoppe og i skovenes dyb. Har man forbrudt sig mod nogen af dem, må det sones. Ekstatiske sandsigere hjælper da mennesket. Tabu'er gennemtrænger landskabet og menneskelivet: Ingen må betræde helligstederne uden at over-

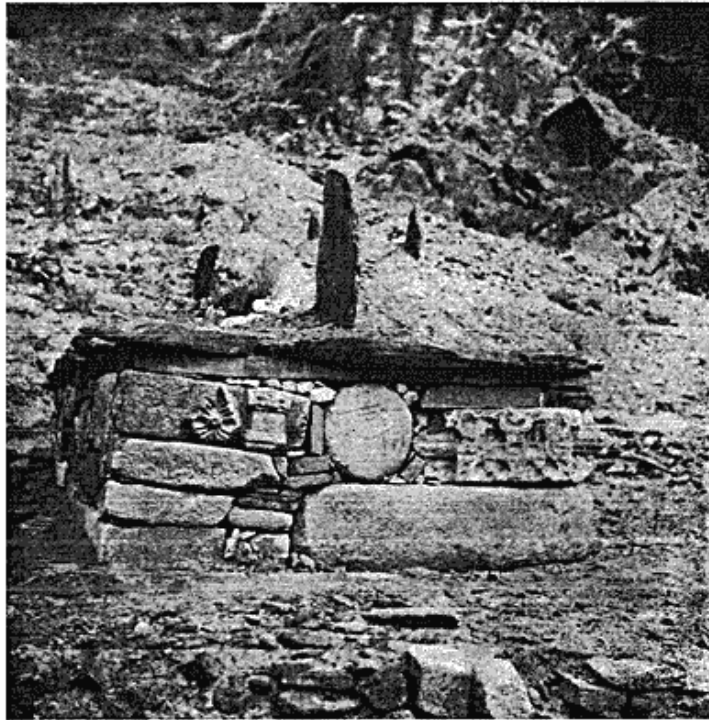

Fig. 8. Muhammedansk gravmæle fra Nuristan bygget af sten fra buddhistiske templer.

L. Edelberg fot.

holde en mængde regler, ingen må holde høns eller spise æg, kvinderne må ikke malke kvæget, etc.

Historie og tradition er velbevaret og går fra slægt til slægt gennem de gamles fortællinger, og små folkesange giver pudsige og rørende træk fra dagliglivet. En primitiv selvstændig kunst blomstrer i klædedragt og barokke træskærerarbejder. I dystre gravlunde står meterhøje træskulpturer for afdøde stormænd.

Fra disse folk lykkedes det at indsamle et godt skriftligt studiemateriale til belysning af kultur og religion. Dette materiale omfatter bl. a. ceremonier og ritualer fra årets fester, folkets traditioner, selvbiografier af ledende mænd, folkesange, retsforhold etc.

Af etnografica lykkedes det at erhverve en alsidig repræsentation for den materielle kultur, fra arbejdets redskaber til beklædningsgenstande, smykker, våben, trommer, altre, skulpturer, etc.

Af etnografiske resultater kan nævnes:

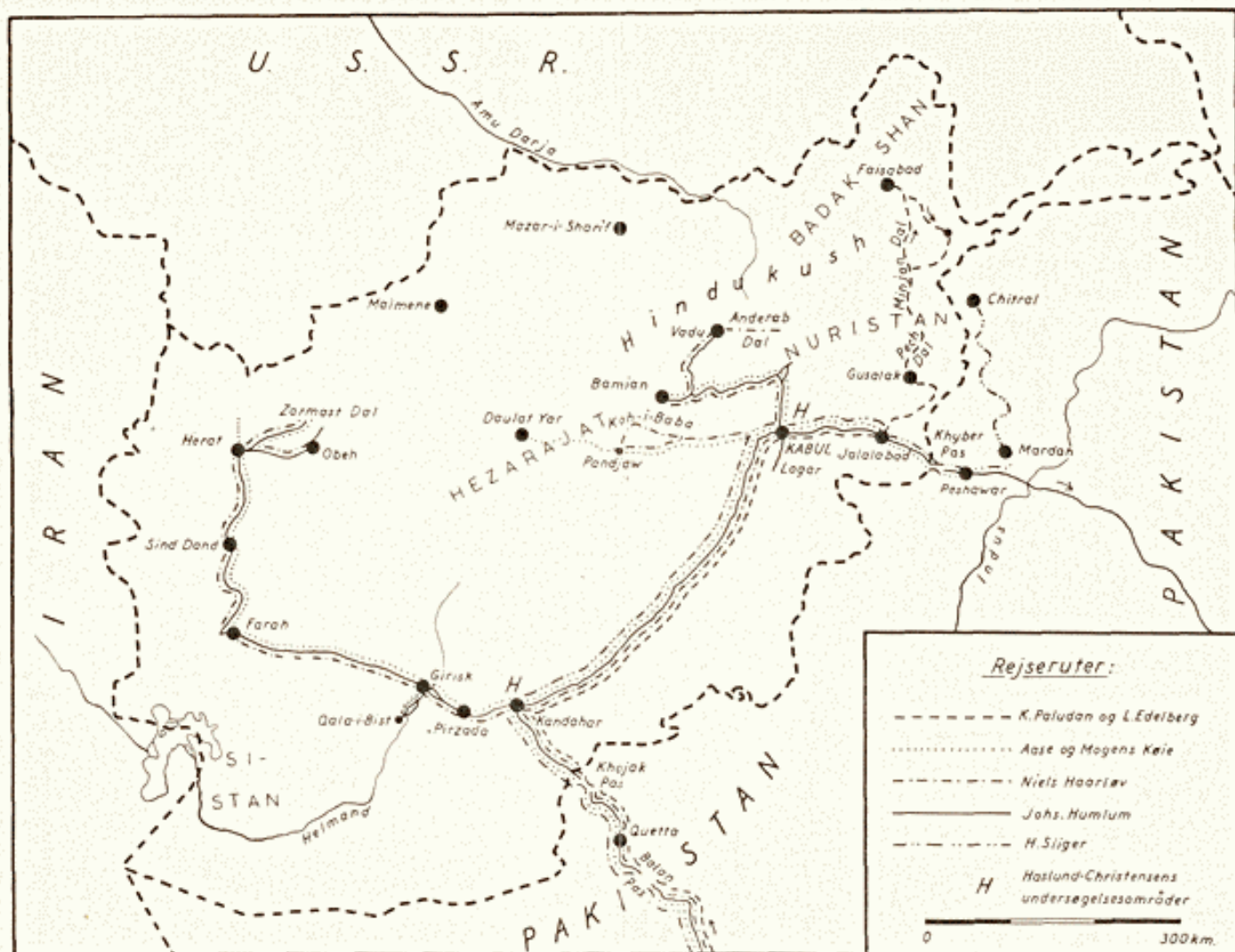
1. Mere end 1000 numre fra de ovennævnte felter blev indsamlede. Disse numre spænder fra dagliglivets mindste genstande til meterhøje, kunstneriske fremstillinger.
2. Studier over så at sige alle former af menneskelivet. Dette materiale har ikke alene stor selvstændig betydning, men er også uundværligt for den rette fortolkning af de erhvervede etnografica.
3. Antallet af etnografiske fotos overstiger 500, som omfatter alle sider af kulturlivet.
3. De antropometriske måltagninger beløber sig til 312 stk., navnlig fra Chitral og de sorte kafirer. Dette materiale har ikke alene stor antropologisk betydning, men vil også være af værdi for stamme- og navneforskningen.

En særstilling blandt de sager, som Haslund-Christensen erhvervede, indtager amuletsamlingen. Fra sine tidligere ekspeditioner har han skaffet Nationalmuseet en stor og værdifuld samling af amuletter fra den buddhistiske verden. Nu var det hans mål også at grundlægge en fra den muhammedanske verden. På den korte tid lykkedes det ham at erhverve 70 forskellige amuletter, indeholdende lange besværgelsesformularer. Denne samling vil blive videreført.

★

Den 12. september 1948 ramte ulykken og sorgen ekspeditionen, idet dens leder, Henning Haslund-Christensen, efter kort tids sygdom, afgik ved døden i Kabul. Han blev begravet på den lille europæiske kirkegård i udkanten af Kabul under stor deltagelse af repræsentanter fra de afghanske myndigheder og den europæiske koloni.

For ekspeditionen blev Haslund-Christensens død et stort tab, kun ved hans dygtighed som leder og organisator og ved hans ukuelige energi havde det været muligt at skabe denne ekspedition. Op-gaverne vil dog blive løst, og på trods af alle vanskeligheder vil Den 3. Danske Centralasiatiske Ekspedition blive videreført i hans ånd.

Kortet viser rejseruter indtil september 1948. Naar ekspeditionsberetningerne for aarene 1948-50 foreligger, vil der blive udarbejdet kort, der viser de siden hen berejste omraader.